

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКУЮЧИХ
(ОСОБЛИВО КВАЛІФІКУЮЧИХ) ОЗНАК ХУЛІГАНСТВА
(ч.ч. 2,3,4 ст. 296 КК УКРАЇНИ)**

**CRIMINAL LEGAL DESCRIPTION AGGRAVATING
(ESPECIALLY AGGRAVATING) SIGNS OF HOOLIGANISM
(sections 2, 3, 4 art. 296 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)**

Налуцишин В.В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
старший радник юстиції*

Розглянуті питання щодо визначення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак хуліганства. Аналізується судова практика щодо розгляду кримінальних справ про хуліганство. Обґрунтовується необхідність внесення змін до чинної редакції ст. 296 КК України.

Ключові слова: кримінальне законодавство, кваліфікуючі ознаки, злочин, хуліганство, група осіб, опір, зброя.

Рассмотрены вопросы определения квалифицирующих и особо квалифицирующих признаков хулиганства. Анализируется судебная практика по рассмотрению уголовных дел о хулиганстве. Обосновывается необходимость внесения изменений в действующую редакцию ст.296 УК Украины.

Ключевые слова: уголовное законодательство, квалифицирующие признаки, преступление, хулиганство, группа лиц, сопротивление, оружие.

The questions on the definition of qualifying and aggravating circumstances especially bullying. We analyze the jurisprudence on criminal cases of hooliganism. The necessity of amending the current version of Article 296 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: criminal law, aggravating circumstances of the crime, hooliganism, group of persons, resistance, weapons.

Постановка проблеми. Аналіз слідчої та судової практики за останні роки свідчить, що відсутність єдиної правової позиції правозастосовчих органів щодо кваліфікації діянь за ознаками складів злочинів, передбачених ч.ч.2-4 ст.296 КК України, ускладнює діяльність суду щодо винесення законних і обґрунтованих рішень. Необхідним є більш точне теоретичне визначення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак хуліганства.

Стан дослідження. Питанням кримінально-правової характеристики хуліганства була присвячена значна кількість праць вчених, серед яких особливий внесок становлять праці М.І. Бажанова, В.Т. Дзюби, І.М. Даньшина, М.Л. Накловича, Г.І. Піщенко, С.С. Яценка та ін. Проте необхідно зазначити, що у цих кримінально-правових дослідженнях висвітлюються тільки фрагментарно окремі проблеми, які пов'язані з вчиненням досліджуваних нами суспільно небезпечних діянь. Саме тому **метою статті** є подальша теоретична розробка, з'ясування особливостей конструкції юридичних складів цього злочину, включаючи і особливості його понятійного апарату, а також розробка на цій основі відповідних пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення національних кримінально-правових норм.

Виклад основного матеріалу. За Кримінальним кодексом України (далі КК) 2001 року хуліганство набуло нових кримінально-правових ознак, в тому числі і стосовно визначення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак.

Наукову спробу класифікувати кваліфікуючі (та особливо кваліфікуючі) ознаки злочинів чинного КК

України зробив М.І. Хавронюк, об'єднавши їх у сім груп за ознаками елементів складу злочину: 1) ті, що відносяться до предмету злочину; 2) потерпілого; 3) до об'єктивної сторони, виокремивши в самостійну групу (4-ту) ті, що відносяться до наслідків; 5) до суб'єкта злочину; 6) до суб'єктивної сторони та до сьомої групи – «змішані» (особливо кваліфікуючі) кваліфікуючі ознаки [1, с. 86-97].

В цілому схвально підтримуючи позицію вченого, зазначимо наступне.

На наш погляд, хуліганство якраз і характеризується кваліфікуючими (особливо-кваліфікуючими) ознаками, які слід розглядати не лише в контексті складу злочину, але і враховуючи нормативно визначені ознаки цього злочину. Це ознаки, що характеризують групового суб'єкта хуліганства (ч. 2), правовий статус потерпілих осіб (ч. 3), особи, раніше судимі за хуліганство (ч. 3), ознаки предметів, визначених законодавцем як знаряддя злочину (ч. 4).

Чітке встановлення та визначення цих ознак є певною проблемою як для правозастосувачів, так і для дослідників цієї проблематики, на що звернуто увагу в наукових працях І.М. Даньшина, Є.В. Фесенка, С.С. Яценка, А.П. Тузова та ін.

Кваліфікованими видами хуліганства є його прояви, визначені ч.ч. 2-4 ст. 296 КК. До них віднесено: 1) вчинення хуліганства групою осіб (ч. 2); 2) вчинення хуліганства, передбаченого ч. 1 та 2, особою, раніше судимію за хуліганство; пов'язаного з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського по-

рядку, чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії (ч. 3); 3) хуліганство, передбачене ч. 1-3, якщо воно вчинене із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень (ч. 4).

Досвід роботи в органах прокуратури, вивчення матеріалів кримінальних справ, дослідження наукових джерел дає підстави вказати деякі судження з питань юридичних ознак цих кваліфікуючих обставин та практики їх застосування.

Хуліганство, вчинене групою осіб (ч. 2 ст. 296 КК).

В юридичній літературі вчинення хуліганства групою осіб як злочину середньої тяжкості (ч. 3 ст. 12 КК) визначається майже однаково: воно матиме місце, коли принаймні дві особи діють спільно (спонтанно) як виконавці без попередньої змови між собою, або коли до хуліганських дій однієї особи приєдналась інша особа (інші особи).

Як відмічали дослідники хуліганства, що підтверджується судовою практикою та статистикою, там, де хуліганство вчинюється групою осіб, наслідки, як правило, більш тяжкі. Це обумовлено тим, як зазначав Г. Піщенко, що учасники групи, відчуваючи взаємну підтримку, поведуться сміливіше, проявляють елементи безчинства [2, с. 54]. Ми в цілому погоджуємось з цією думкою, спираючись на матеріали судової практики.

В юридичній літературі поширеною є думка про те, що вчинення злочину групою осіб утворює форму співучасті, тобто «співвиконавство без попередньої змови (співвиконавство без попереднього порозуміння), в межах якого взаємодія між співвиконавцями носить традиційний характер» (С.Д. Шапченко) [3, с. 54]. В той же час С.С. Яценко такої думки не виказує [3, с. 611]. Не визнають цю кваліфікуючу ознаку формою співучасті М.І. Мельник, В.О. Навроцький, В.Т. Дзюба та інші дослідники.

Наша позиція щодо вчинення хуліганства групою осіб ґрунтується на положеннях ч. 1 ст. 28 КК, в якій сказано: «Злочин визнається таким, що вчинений групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два і більше) виконавців без попередньої змови між собою». Зазначимо, що таку групу можуть утворити лише суб'єкти злочину. Більш того, слід погодитись із С.Д. Шапченко, що нормативне визначення поняття «група осіб», «за загальним правилом, має бути обов'язковим для всіх випадків його використання в Особливій частині КК» [3, с. 53].

Як показує аналіз судової практики, проблемним питанням для правозастосувачів є кваліфікація хуліганства, вчиненого за попередньою змовою групою осіб.

В той же час у постанові Пленуму Верховного Суду України №10 від 22 грудня 2006р. «Про судову практику про хуліганство» в п. 6 зазначено: «Хуліганство визнають учиненим групою осіб і кваліфікують за ч. 2 ст. 296 КК у разі участі в злочинних діях декількох (двох і більше) виконавців незалежно від того, яка форма співучасті (ст. 28 КК) мала місце. Кваліфікація за цією ознакою дій осіб, які вчинили

злочин за попередньою змовою або організованою групою, не виключає визнання зазначених обставин такими, що обтяжують покарання (п. 2 ч. 1 ст. 67 КК)» [4, с. 357].

Наведене роз'яснення, на наш погляд, не можна визнати правильним і таким, що базується на чинному законодавстві, не засвідчує єдиної правової політики Пленуму щодо однакових підходів до застосування однакових норм кримінального закону. Більш того, в наведеній постанові не вказана концептуальна позиція ПВСУ щодо розуміння співучасті у злочині (ст. 26 КК) та вчинення злочину у різних різновидах групи осіб (ст. 28 КК). Вважаємо, що неоднакова оцінка подібних вчинків пояснюється тим, що вчинення злочину групою осіб не може визнаватись як прояв співучасті в силу специфічної юридичної природи, яка проявляється у тому, що всі співвиконавці виконують в тій чи іншій мірі об'єктивну сторону, в тому числі і за попередньою змовою групою осіб.

За даними нашого вивчення судової практики (вивчено 182 кримінальні справи) випадки вчинення хуліганства за попередньою змовою групою осіб склали 5 % від кількості справ. Цікавим є той факт, що в узагальненні Верховного Суду України випадків вчинення хуліганства за попередньою змовою групою осіб не наведено [5]. Так, С.С. Яценко вважає, що в такому випадку є підстави для кваліфікації вчиненого за ч. 2 ст. 296 КК, а факт попередньої змови має враховуватися як обставина, що обтяжує покарання. Таким же чином автор пропонує вирішувати ці питання у разі вчинення хуліганства організованою групою, тобто коли в його готуванні і вчиненні брали участь кілька осіб (три і більше), які попередньо організувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на реалізацію цього плану, відомого всім учасникам групи. У цьому випадку дії всіх членів організованої групи кваліфікуються безпосередньо за ч. 2 ст. 296 незалежно від їх ролі у вчиненні хуліганства [3, с. 611]. Як бачимо, цю думку провідного вченого підтримав Пленум Верховного Суду України.

Підтримуючи ці підходи, ми все ж таки вважаємо їх спірними. На нашу думку, вчинення хуліганства за попередньою змовою групою осіб слід розглядати як діяння, передбачене ст. 293 КК «Групове порушення громадського порядку», а вчинення хуліганства організованою групою, утворює склад злочину, передбаченого ст. 294 КК «Масові заворушення».

Вивчення юридичної літератури, аналіз судової практики показує, що характерними ознаками вчинення хуліганства групою осіб є: випадковість виникнення групи; вплив ситуації на вчинювані кожним окремо, а також і групою в цілому дії, які позбавлені усвідомленої конкретики, що є характерною для іншого різновиду групових дій – вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб. При вчиненні хуліганства групою осіб її склад аморфний, не передбачуваний, а тому невизначений і нестійкий.

Учасники групи можуть вільно діяти до об'єднання, а також після приєднання до дії іншого (інших учасників) можуть вільно припинити свої дії. В такому випадку можлива добровільна відмова від вчинення цього злочину.

Хуліганство, вчинене особою, раніше судимою за хуліганство (ч.3 ст. 296 КК)

Хуліганство визнається злісним за ознакою наявності минулої судимості за умови, що ця судимість не знята або не погашена у встановленому законом порядку (Розділ XIII «Судимість»). При цьому кваліфікуючою ознакою хуліганства є минула судимість за однією з частин ст. 296 КК, тобто особа була раніше судимою за ч. 1, 2 чи 3 або ч. 4 ст. 296 КК.

Ця кваліфікуюча ознака, – як зазначається А.А. Стрижевською, – не є так званою фактичною повторністю (ст. 32 КК), а утворює спеціальний різновид, що пов'язаний з засудженням за раніше вчинений тотожний злочин (хуліганство) і утворює специфічну кримінально-правову повторність – рецидив злочинів (ст. 34 КК) [6, с. 60].

Особою, раніше судимою за хуліганство, є особа, яка має непогашену (ст. 89 КК) і не зняту (ст. 91 КК) судимість за ст. 296 або за ст. 206 КК 1960 р. (п. 17 розділу II «Прикінцевих і перехідних положень» Кримінального кодексу 2001р.). Якщо особа вчинила хуліганські дії, за які була засуджена за ч. 1 ст. 206 КК 1960 р., які були декриміналізовані Кримінальним кодексом 2001 р., то вона визнається такою, що не має судимості.

Науковцями, які досліджували проблему кримінальної відповідальності за хуліганство, питання попередньої судимості за вчинення хуліганства розглядається по-різному. Так, І.М. Даньшин зазначає: «Вчинення хуліганства особою, яка раніше була судима за такий же злочин, свідчить про підвищену небезпечність винного, про наявність у нього стійких злочинних навичок, що навіть кримінальне покарання не виправило його» [7, с.126]. Дійсно, відповідно до ч. 1 ст. 1 КК кримінальне законодавство має своїм завданням також і запобігання злочинам. В той же час ця кваліфікуюча обставина пунктом 1 ч. 1 ст. 67 КК визнана обставиною, яка обтяжує покарання.

Матеріали судової практики засвідчують, що у всіх випадках вчинення хуліганства особою, раніше судимою за хуліганство, суди не визнавали підставою для призначення більш суворого покарання, а також не визнавали підставою, яка б виключала застосування до осіб, що вчинили такий вид хуліганства, ст. 75 КК.

В науці кримінального права є також думка про те, що судимість – це не ознака того чи іншого злочину, а ознака, яка характеризує винну особу. Ми вважаємо, що такий підхід до вирішення цього питання слід вважати правильним. Більш того, в основі такого судження лежить правова аксіома *non bis in idem*, закріплена в ст. 61 Конституції України.

Аналіз зарубіжного кримінального законодавства засвідчує наступне. В кримінальних кодексах Грузії, Естонської Республіки є аналогічний різновид хуліганства. В КК Республіки Білорусь така кваліфіку-

юча ознака відсутня, а ч. 2 ст. 339 КК передбачена відповідальність за хуліганство, вчинене повторно. Аналогічна ознака також передбачена КК Республіки Молдова.

Хуліганство, пов'язане з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, або іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії (ч.3 ст. 296 КК)

Опір як кваліфікуюча ознака хуліганства знаходить вияв в активній протидії представникові влади виконувати ним його службові обов'язки або в активній протидії представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, чи іншому громадянину виконати його громадський обов'язок по припиненню хуліганських дій. Під поняття опору підпадають такі активні дії винного, як відштовхування, спроба вирватись при затриманні, погроза побиття у відповідь на вимогу представника влади або громадськості припинити хуліганські дії, нанесення цим особам побоїв, тілесних ушкоджень тощо, з метою позбавити зазначених осіб можливості виконати службовий чи громадський обов'язок з охорони громадського порядку (абз. 1 п. 8 Постанови №10). Такий опір охоплюється ч. 3 ст. 296 КК як кваліфікуюча ознака передбаченого нею злочину, а тому не потребує додаткової кваліфікації за частинами 2 і 3 ст. 342 КК (абз. 2 п. 8. Постанови №10). Тому нанесення хуліганом удару громадянину, який просив припинення хуліганства, саме по собі не означає наявності розглядуваної кваліфікуючої ознаки, тоді як нанесення за таких же обставин удару, наприклад, члену громадського формування з охорони громадського порядку має кваліфікуватись за ч. 3 ст. 296 КК за ознакою здійснення під час хуліганства опору представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку згідно з вимогами Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2002 р.

Як свідчать матеріали кримінальних справ, опір вказаним особам вчиняється не з метою продовжити саме хуліганські дії, не з бажанням заподіяти більш тяжку шкоду тощо. Вони є реакцією на зовнішній ситуативний подразник – дію публічних осіб, до яких слід прирівнювати громадян, які припиняють хуліганські дії, тобто опір при хуліганстві є не що інше, як протидія представникам влади, іншим публічним особам з метою уникнути затримання, а з тим і відповідальності за вчинене хуліганство.

Під припиненням хуліганських дій потрібно розуміти дії, здатні самі по собі (наприклад, затримання, зв'язування) або з односторонньою допомогою (наприклад, виклик по телефону наряду міліції) припинити хуліганство. Умовляння, прохання, вимоги припинити злочин не є його припиненням, оскільки в подібному випадку припинення хуліганства залежить від прийнятого самим винним рішення, а не всупереч йому. Тому нанесення хуліганом удару громадянину, який вимагав припинення хуліганства, саме по собі не означає наявності розглядуваної ква-

ліфікуючої ознаки, тоді як нанесення за таких же обставин удару, наприклад, члену громадського формування з охорони громадського порядку має кваліфікуватись за ч. 3 ст. 296 КК за ознакою здійснення під час хуліганства опору представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку.

Від опору як активної протидії слід відрізнити непокору, яка не є кваліфікуючою ознакою хуліганства і виражається в невиконанні вимог представника влади, громадськості або іншого громадянина.

В той же час опір, який мав місце після припинення хуліганських дій, зокрема, у зв'язку з пізнішим затриманням винного, не є кваліфікуючою ознакою хуліганства і підлягає кваліфікації за сукупністю з останнім.

Опір особам, які припиняли хуліганські дії, визнається кваліфікуючою ознакою ч. 3 ст. 296 КК України лише у тих випадках, коли опір був складовою частиною хуліганства, супроводжувався його вчиненням. Якщо опір був застосований вже після припинення хуліганських дій, наприклад, при затриманні або доставленні правопорушника в органи міліції, то він не може визнаватися кваліфікуючою ознакою злісного хуліганства, і такі дії кваліфікуються за сукупністю з хуліганством: за ст. 342 КК України і ч. 1, 2 чи 3 ст. 296 КК України.

В той же час вирішення цієї проблеми, на наш погляд, можливе лише на законодавчому рівні, а саме в узгодженні положень ч. 3 ст. 296 з ст.ст. 342 і 345 КК.

Хуліганство, вчинене із застосуванням вогнепальної або холодної зброї, чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень (ч. 4 ст. 296 КК)

Щодо хуліганства, то згідно з абз. 1 п. 10 Постанови № 10, під вогнепальною зброєю вважаються пристрої фабричного чи кустарного виробництва, призначені для ураження живої цілі за допомогою снаряда (кулі, дробу тощо), що приводиться в рух за допомогою енергії порохових газів, або інших спеціальних горючих сумішей, – усі види бойової та іншої стрілецької зброї військового зразка, спортивні малокаліберні пістолети, гвинтівки, самопали, пристосовані для стрільби пороховими зарядами газові пістолети, нарізна мисливська зброя, а також перероблена зброя (пристосована до стрільби кулями іншого калібру), в тому числі обрізи з гладкоствольної мисливської зброї.

Аналіз наведеного роз'яснення викликає деякі питання: 1) чому, говорячи про принцип дії зброї, визначено лише одну її властивість – «ураження живої цілі». А як тоді вирішувати питання кваліфікації у разі «ураження іншої цілі» (об'єкти флори і фауни, майно, інші предмети, постріли в покійників тощо)? До речі, Федеральним Законом РФ від 13 грудня 1996 р. «Про зброю» визначено, що до зброї відноситься також мисливська зброя будь-якої модифікації.

Пленум ВСУ по цьому питанню зайняв, на наш погляд, хибну позицію, віднісши до вогнепальної зброї «обрізи з гладкоствольної зброї», а не мисливську зброю будь-якої модифікації, хоча із загально-

го визначення зброї слідує посил і стосовно такого виду зброї, якому притаманні дві ознаки наведені в п. 10. – «ураження живої цілі» та «за допомогою снаряда», під яким слушно визначено «дріб» (шрот).

В той же час слід визнати позитивним підхід Пленуму ВСУ щодо визначення предметів, спеціально пристосованих для нанесення тілесних ушкоджень. В абз. 1 п. 11 зазначається: «Спеціально пристосованими для нанесення тілесних ушкоджень слід визнавати предмети, які пристосовані винною особою для цієї мети наперед, або під час учинення хуліганських дій. А заздалегідь заготовленими – предмети, які хоч і не зазнали якоїсь попередньої обробки, але ще до початку хуліганства були приготовлені винним для зазначеної мети». Важливими також є положення абз. 2 п. 11 щодо використання винуватою особою зазначених предметів, якими вона «створює реальну загрозу для життя чи здоров'я громадян».

Дослідження матеріалів судової практики показало, що в деяких випадках хулігани вдавалися до застосування газових пістолетів або револьверів, заряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, або упаковок з аерозолями сльозогінної або дратівної дії (газові балончики) [8, с. 60-63; 9, с. 135-140]. З їх допомогою хулігани більш небезпечно впливали на потерпілих та завдавали їм шкоду. Вважаємо, що вказані предмети, за допомогою яких об'єктивно і реально завдається шкода потерпілим від хуліганства та утворюється реальна можливість активно протидіяти особам, що припиняють хуліганські дії, тобто є підстави визнавати ці предмети заздалегідь заготовленими для нанесення тілесних ушкоджень потерпілому.

До заздалегідь заготовлених для нанесення тілесних ушкоджень відносяться предмети, які не зазнавали якої-небудь попередньої обробки, але ще до початку хуліганства були пристосовані винним для цієї мети – нанесення тілесних ушкоджень (наприклад, заздалегідь взяті ним з собою). Це можуть бути ніж, який не відноситься до категорії холодної зброї (наприклад, складаний, садовий, шевський, кухонний), предмети господарсько-побутового призначення (молоток, коса, сокира, ножиці, шило тощо), спеціальні засоби, як от: гумовий кийок, газовий пістолет з балончиком, ручна газова граната, а також інші подібні засоби, якими можливе заподіяння тілесних ушкоджень. Факт знаходження предмета при винному до початку хуліганства, а не в процесі його застосування, а також застосування предметів, підібраних на місці злочину, які не були спеціально пристосовані або заздалегідь заготовлені для заподіяння тілесних ушкоджень, не є підставою для кваліфікації дій за ч. 4 ст. 296 КК. Правильно зазначає П.С. Берзін, «що не має значення, сам хуліган чи інша особа виготовляє або пристосовує предмет, роблячи його придатним для заподіяння тілесних ушкоджень» [10, с. 33; 11].

Під застосуванням зброї або іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень, треба розуміти таке умисне використання їх вражаючих властивостей, при якому потерпілому заподіюють-

ся тілесні ушкодження. Небезпека для життя або здоров'я потерпілого криється не в словах самих по собі, а в діях по використанню вказаних у ч. 4 ст. 296 знарядь для нанесення тілесних ушкоджень.

До числа знарядь, з допомогою яких можливо вчинити хуліганство, варто віднести псів. Зокрема, суди Російської Федерації розглядали випадки, коли особи, які нацьковували псів на потерпілих, як з хуліганських, так і з корисливих мотивів, і тварини спричиняли їм легкі тілесні ушкодження (легку шкоду здоров'ю); такі дії винуватих осіб оцінювались як кваліфіковане хуліганство (ч. 3 ст. 213 КК РФ), тобто діяння, вчинене із застосуванням предмета, використаного в якості зброї. В. Катаєва, аналізуючи судову практику в Російській Федерації, дійшла висновку: злочинні дії особи, яка використовує пса або інших тварин, що є небезпечним для життя і здоров'я людини, слід кваліфікувати як «застосування в якості зброї» не лише при вчиненні розбою, але і при вчиненні злочинів, склади яких мають цю кваліфікуючу ознаку, зокрема – хуліганство [12, с. 47-49]. На наш погляд, з такою пропозицією варто погодитись.

Слід також зазначити, що в юридичній літературі (Л.М. Кулик) виказана слушна думка щодо посилення покарання за вчинення злочинів з використанням зброї [13, с. 175-181]. А тому ми підтримуємо пропозицію Л.М. Кулик щодо доповнення ч. 1 ст. 67 КК обставиною, яка обтяжує покарання – «вчинення злочину з використанням зброї», доповнивши її словами «або інших предметів, які використовувались як зброя».

На підставі наведеного ми прийшли до наступних **висновків**.

Хуліганство, вчинене групою осіб, буде мати місце при наявності таких ознак: в хуліганстві приймають участь два або більше виконавці, які є суб'єктами цього злочину; кожен з виконавців самостійно виконує об'єктивну сторону хуліганства повністю або частково; незалежно від моменту виконання дій, що утворюють об'єктивну сторону злочину; хуліганські дії вчинюються шляхом непередбачуваного об'єднання зусиль учасників, які діють під впливом ситуації (обставин справи).

Положення Конституції України, чинного Кримінального кодексу України, практика застосування ст. 296 КК з очевидністю засвідчують, що судимість – це не ознака того чи іншого злочину, а ознака, яка характеризує винну особу, а тому слід кваліфікуючу ознаку хуліганства, вчиненого особою, раніше суди-

мою за хуліганство, вилучити з тексту статті 296 КК України.

Зважаючи на тенденцію зарубіжного законодавства щодо визнання повторного вчинення хуліганства, кваліфікуючою ознакою цього діяння та враховуючи, що такий підхід відповідає юридичній природі хуліганства, узгоджується з чинним Кримінальним кодексом України, її слід ввести до ст. 296 КК.

Аналіз слідчої та судової практики, юридичної літератури, чинного законодавства зарубіжних країн з цієї проблематики вказує, що наявність в частині 3 ст. 296 КК такої кваліфікуючої ознаки, як «опір представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку» призводить до помилок у правозастосовчій практиці. З огляду на це пропонуємо цю кваліфікуючу ознаку з ч. 3 ст. 296 КК вилучити.

Недосконале формулювання юридичних ознак цієї кваліфікуючої ознаки, що призводить до суттєвих помилок в правозастосовчій практиці, дає підстави запропонувати таку її редакцію: «Дії, передбачені частиною першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені із застосуванням зброї, або інших предметів, які використовувались як зброя».

Частину 1 ст. 67 КК України пропонуємо доповнити обтяжуючою обставиною такого змісту: «Вчинення злочину з використанням зброї, або інших предметів, які використовувались як зброя».

Зважаючи на викладене, пропонуємо нову редакцію ст. 296 КК України.

«Ст. 296. Хуліганство»

1. Умисне порушення громадського спокою, що супроводжується винятковим цинізмом та/або особливою зухвалістю, яке спричинило потерпілому моральну, фізичну або майнову шкоду, карається обмеженням волі на строк до п'яти років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно або із погрозою застосування зброї чи предметів, які використані як зброя, караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до шести років.

3. Дії, передбачені частиною першою або частиною другою цієї статті, вчинені групою осіб, або за попередньою змовою групою осіб, чи такі, що пов'язані з опором громадянам, які покладали край хуліганським діям, або такі, що завдали їм умисне середньої тяжкості тілесні ушкодження, або вбивство через необережність, караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хавронюк М.І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України. – К.: Істина, 2004. – 504 с.
2. Піщенко Г. Кваліфікуючі ознаки хуліганства // Право України. – 1997. – №7. – С. 53–55.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 4-е вид. перероб. та доповн. Відп. ред. С.С. Яценко. – К.: «А.С.К.», 2005. – 848 с.
4. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973-2011 роки): станом на 26 верес. 2011 р. / упоряд.: Ю.М. Грошевий, О.В. Капліна, В.І. Тютюгін. – Х.: Право, 2011. – 456 с.
5. Вісник Верховного Суду України. – 2007. – №2. – С. 29.
6. Стрижевська А. Визначення змісту поняття «повторність злочинів» за чинним Кримінальним кодексом України // Прокуратура, людина, держава. – 2004. – № 5. – С. 57–64.
7. Даньшин И.Н. Уголовно-правовая охрана общественного порядка. – М.: Юр.лит., 1973. – 200 с.
8. Берзин П. К вопросу о законодательном определении «несмертельного оружия самообороны» / Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 6. – С. 60–63.

9. Стрижевська А.А. Проблеми кримінально-правової характеристики дій, пов'язаних з використанням газових пістолетів (револьверів) і балончиків // Вісник Київського університету. Юрид. Науки. – 1995. – Вип. 33/34. – С. 135-140.
10. Берзін П.С. Поняття «застосування предметів, спеціально пристосованих для нанесення тілесних ушкоджень» у кваліфікації особливо злісного хуліганства // Весы Фемиды. – 2000. – № 4. – С. 32-38.
11. Берзін П.С. Понятие «применение оружия и предметов его заменяющих» в квалификации насильственных преступлений: Учеб. Пособие. – Симферополь, 2002. – 126 с.
12. Катаева В. Животные как орудия преступления // Законность. – 2006. – № 2. – С. 47-49.
13. Кулик Л.М. Соціальні чинники злочинів, що вчиняються з використанням зброї // Вісник Запорізького юрид. інст-ту, 2003. – №1. – С. 175-181.

УДК 343.24

ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЦІЛЕЙ

MEASURES OF LEGAL-CRIMINAL INFLUENCE: THE GOALS DEFINITION PROBLEMS

Орловська Н.А.,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Міжнародного гуманітарного університету*

Стаття присвячена аналізу цілей заходів кримінально-правового впливу. Надана характеристика цілей різного рівня, що притаманні формам та видам цього впливу. Виокремлено проблемні аспекти у даній сфері та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: кримінально-правовий вплив, заходи кримінально-правового впливу, примусові заходи, заохочувальні заходи, цілеспрямованість.

Статья посвящена анализу целей мер уголовно-правового воздействия. Представлена характеристика целей разного уровня, присущих формам и видам этого воздействия. Выделены проблемные аспекты в данной сфере и предложены пути их решения.

Ключевые слова: уголовно-правовое воздействие, меры уголовно-правового воздействия, принудительные меры, поощрительные меры, целеполагание.

The article is devoted to measures of criminal-legal influence goals analysis. The different in forms and types of such influence goals characteristic is presented. Corresponding problem aspects are addressed, its overcoming ways are suggested.

Key words: criminal-legal influence, measures of criminal-legal influence, inducing measures, encouraging measures, teleology sense.

Постановка проблеми. У сучасній кримінально-правовій науці телеологічні розвідки (поряд з аксіологічними) можна вважати перспективним напрямом фахового дискурсу, який призначений для подолання догматичного редукціонізму та, як наслідок, надмірної нормотизації суспільного буття. Телеологічний контекст є частиною методологічного забезпечення модернізації кримінально-правових приписів з огляду на європейську орієнтацію України. Відповідно до цього, є сенс акцентувати увагу на проблематиці визначення цілей заходів кримінально-правового впливу.

Стан дослідження заявленої проблематики свідчить про те, що питань цілеспрямованості заходів кримінально-правового впливу торкалися багато знаних фахівців. Так, у вітчизняній літературі наявні комплексні дослідження кримінально-правових заходів як таких (зокрема, О.В.Козаченко), окремих їх груп, сформованих за критерієм цілі (зокрема, І.М.Горбачова, А.А.Музика). Однак переважна кількість робіт все ж присвячена проблемам окремих

заходів: цілям покарання (серед останніх досліджень – роботи А.А. Арямова, Т.А. Денисової, В.О. Меркулової, Ю.А. Пономаренка, О.І. Шинальського та інш.); примусових заходів виховного характеру (зокрема, роботи С.А.Боровікова, Є.М.Вечерової, Л.М.Палюх, О.О.Ямкової та інш.); примусовим заходам медичного характеру (зокрема, дослідження В.М.Бурдіна, І.В.Жук, М.М.Книги, Г.В.Назаренка та інш.); спеціальній конфіскації (наприклад, дослідження Н.О.Гуторової та інш.); кримінально-правовим заходам щодо юридичних осіб (наприклад, розвідки В.К. Гришука, О.О. Михайлова, М.В. Щедрина та інш.) У контексті аналізу засад та принципів формування кримінально-правових санкцій на монографічному рівні зазначені питання досліджувалися й автором даної статті.

У цей же час немає підстав уважати, що в науці та доктрині вже склалася загальноприйнята позиція щодо розуміння цілей заходів кримінально-правового впливу, що негативно впливає на якість нормативного тексту.